

## Mediterrani 2: la Constitució

**D**espotisme, monarquia, tirania, i unes poques variants d'aquestes institucions universals són la forma d'organització política habitual d'organització política de les societats humanes antigues i modernes. En depassar l'estadi més aviat anarcoide dels grups mínims i dispersos —hotentots, bosquimans, pigmeus, amazònics, esquimals, i altres societats liberals i pròximes al paradís perdut—, els humans han manifestat una irrefrenable tendència a dotar-se de patriarques, dictadors, reis divins i en general d'una casta d'individus que ocupen i acaparen el poder sense haver de respondre davant de ningú que no siga Déu o la història. Són personatges com els califes, els reis de Pèrsia, els faraons, els emperadors de la Xina, o qualsevol ridícula modalitat local, que tenen una habilitat comuna i reconeguda: ser obeïts, no ser criticats, i encarnar —fer i ser— la llei. Només els grecs, almenys alguns grecs i durant algun temps, van ser capaços d'inventar una altra cosa.

"Hi ha tota mena d'invents", diu Demòstenes en la II Filípica, "per protegir i assegurar les ciutats, com ara estacades, muralles, fossats i altres coses semblants. Tot això s'ha de fer amb les mans i demana despeses. Però la naturalesa, en els homes raonables, té en ella mateixa una salvaguarda comuna, que és una excel·lent protecció per a tothom, però especialment per a les democràcies enfront dels tirans. ¿I quina és? La desconfiança. Guardeu-la, doncs, i afferrevos-hi: si la conserveu, no heu de patir cap mal. ¿Què desitgeu?, ¿la llibertat? Doncs, ¿no veieu que fins els títols de Filip en són els més contraris? Els reis i els tirans, tots són enemics de la llibertat i adversaris de les lleis". Els grecs, a més d'inventar la democràcia i el teatre, van inventar la ironia, especialment aplicada a la política. També van inventar la política: i no únicament com a art de con-

quistar i mantenir el poder, sinó com a ocupació consistent a ocupar-se de la polis. Per un atenès del temps de Demòstenes, la ciutat i la república, val a dir la vida social organitzada, significa democràcia, que vol dir poder del poble, que vol dir llibertat i supremacia de les lleis. Un petit invent d'un petit poble del Mediterrani europeu. D'això vivim encara, quan podem.

No sé si algun advocat o algun filòsof asiri, egipci, babiloni, xinès, japonès o persa havia dit mai en públic que els reis i els tirans són enemics de la llibertat. Potser, però llavors és molt probable que l'hagueren decapitat ipso facto, sense més descendència ni transcendència. Estic segur, però, que ningú abans dels grecs no havia dit que els reis i els tirans són els adversaris de les lleis. Aquesta és la qüestió: la llibertat està en les lleis que el poble es dona a si mateix. És una idea simplement inconcebible, abans de ser concebuda. Un egipci, un xinès, un persa, etc., *no podien* pensar aquest pensament: que la ciutat, el poble, la democràcia, la llibertat i la llei, són una mateixa cosa. No molts anys abans dels discursos de Demòstenes, Plató ho va posar en boca de Sòcrates d'una manera explícita. Sòcrates ha estat condemnat a mort, i els seus amics li preparen la fugida. Diu que no, i s'imagina que si es volguera escapar "es presentarien davant de mi les lleis i el comú de la ciutat i em dirien: "digues, Sòcrates, ¿què pretens fer?, ¿no és cert

que amb aquesta acció que intentes, el que et proposes és destruir-nos a nosaltres les lleis i a la ciutat sencera?" (Crító, 50b.). Els amics de Sòcrates eren joves de casa rica, havien comprat i pagat els cellers (suborn, prevaricació, tràfic d'influències, etc.) i a més el tribunal que havia condemnat Sòcrates era absolutament impresentable. En qualsevol cas, vostès i jo, en el lloc de Sòcrates, ens hauríem escapat de la presó. I per tant no ens hauríem fet famosos. Però la qüestió no és aquesta, sinó una altra: que Sòcrates no es vol escapar perquè això va contra la llei (heroisme ingenu), i qui destrueix les lleis destrueix la ciutat. La substància de la ciutat, doncs, són les lleis: no la sang, el monarca, els déus o els patriarques, sinó les lleis.

Això sembla, ara, la idea més elemental del món, però fa dos mil cinc-cents anys, no. I sense aquesta idea, simplement, la idea de Constitució és impensable. Algú pensarà segurament que això igual que ho van dir els grecs ho podia haver dit qualsevol altre. Jo crec que no: això només podia pensar-ho, al segle V i IV abans de Crist, un petit país del Mediterrani nord-oriental que vivia en ciutats lliures. Sense casta sacerdotal, ni reis ni patriarques. Després, l'invent no va funcionar durant molts segles, i les primeres constitucions, el que se'n diu realment constitucions, van ser les que portà la Revolució Americana del 1776, i la Revolució francesa del 1789. Els il·lustrats que prèviament les van fer pensables i possibles, eren gent que sabia grec i llatí. Altrament, no haurien pogut pensar coses com república, democràcia i constitució. ¿I llavors on seríem ara i què hauríem fet? La resposta, al principi d'aquest article.

Joan F. Mira